תנא [א]וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין °ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו להדדי דתניא כמה שיעור חצי פרס ב' ביצים חסר קימעא דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר ב' ביצים שוחקות שיער רבי ב' ביצים ועוד כמה ועוד אחד מעשרים בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא רבי נתן ורבי דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה וכקליפתה וחכ"א [ב]כמוה בלא קליפתה אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל חכ"א [ג]כביצה ומחצה שוחקות (א)ומאן חכמים רבי יוחנן בן ברוקה פשיטא שוחקות אתא לאשמועינן כי אתא רב דימי אמר שיגר בוניום לרבי מודיא דקונדים דמן נאוסא ושיער רבי מאתן ושבע עשרה ביעין הא סאה דהיכא אי דמדברית קמ"ד הויא ואי דירושלמית קע"ג הויא ואי דציפורית ר"ז הוין לעולם דציפורית אייתי חלתא שדי עלייהו חלתא כמה הוין תמני אכתי בצר ליה אלא אייתי ועודות דרבי שדי עלייהו אי הכי הוי ליה טפי כיון דלא הוי כביצה לא חשיב ליה ת"ר סאה ירושלמית יתירה על מדברית שתות ושל ציפורית יתירה על ירושלמית שתות נמצאת של ציפורית יתירה על מדברית שליש דמאן אילימא שליש דמדברית מכדי שליש דמדברית כמה הוי ארבעין ותמניא ואילו עודפא שיתין ותלת ואלא שליש דירושלמית שליש דידה כמה הוי חמשין ותמניא נכי תילתא ואילו עודפא שתין ותלת ואלא דציפורי שליש דידה כמה הוי שבעין נכי חדא ואילו עודפא ס"ג אלא א"ר ירמיה ה"ק נמצאת סאה של ציפורי יתירה על מדברית קרוב לשליש שלה ושליש שלה קרוב למחצה דמדברית מתקיף לה רבינא מידי קרוב קרוב קתני אלא אמר רבינא ה"ק נמצאת שליש של ציפורי בועודיות של רבי יתירה על מחצה של מדברית שליש ביצה תנו רבנן [ד]ראשית עריסותיכם

כדי

וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין. לרבי יוחנן בן ברוקה כדאית ליה דהיינו כביצה חסר רביע שהרי הוא שיער [פב:] בככר של רובע קב כדאמר מחצה שכר לחנווני נמצא ככר כפונדיון רובע קב והן ו' ביצים חציה ג' ביצים לבית המנוגע וחצי חציה ביצה ומחצה לפסול את הגויה ולטומאת אוכלין ג' רביעי ביצה ולר"ש שיעור [שם] בככר מג' לקב ככר שלימה ח' ביצים חציה ד' חצי חציה ב' חצי חצי חציה ביצה: **דלא שוו שעורייהו להדדי.** לא הוה שיעור טומאת אוכלין חצי שיעור פסול גוייה מלומלם אלא יש שאומרים פחות ויש שאומר' יותר: **דתניא כמה שעור חצי פרס.** לפסול את הגוייה: **חסר קימעא.** בביצים קטנים שיערוה ואליבא דר"ש דאמר במתני' ב' ביצים: **שיער רבי.** סאה אחת שהובאה לפניו ומצא למנין קבין שבה יותר מכ"ד ביצים לקב דהיינו לככר של שלישית הקב יותר מח' וחציה יותר על ד' וחצי חציה ב' ביצים ועוד אחד מכ' בביצה לכל ביצה דהיינו לחצי פרס אחד מעשר בביצה תוספת. ויש ששונין אחד ממ' בביצה ומפרשי לב' הביצים תוספת אחד ממ' ותו לא. והמדקדק בלשון הזה א"א להעמידו לקמן ואני שניהן שמעתי: **כמוה וכקליפתה.** אלמא לא שוי לחצי שיעור דפסול גוייה דאי לרבי יהודה חסר קימעא בעי מיהוי ואי לרבי יוסי ביצה וקליפתה שוחקות בעי מיהוי ואי לרבי ועודות בעי דהיינו טפי: **בלא קליפתה.** נמי זוטר טפי אפילו מפלגי שיעוריה דחצי פרס דרבי יהודה: **זו דברי ר' יהודה.** הך ברייתא דחצי פרס דלעיל: **ר' יוחנן בן ברוקה.** ואוקימנא אליביה דבככר של רובע הקב ו' ביצים שיעור לעירוב חציה ג' חצי חציה ביצה ומחצה: **פשיטא.** דהא רב חסדא גופיה הכי אוקמא לעיל(ג) לא מהן מחצה לחנווני: **בוניום.** שם האיש: **מודיא קונדסא.** שם הסאה: **דמן נאוסא.** מאותו מקום: **דמדברים.** שהן ו' קבין וקי"ל קב ד' לוגין ולוג ו' ביצים הרי כ"ד ביצים לקב קמ"ד לסאה: **ואי דירושלמית.** דאמר לקמן דעודפת שתות על סאה שהיתה בימי משה ושתות הבילו מבחוץ דהיינו חמישית כשיעור הראשון הרי ניתוספו כ' על ק' וניתוספו חמישית על מ' דהיינו ח' וביצה חסר חומש על ד' הרי תוספת כ"ט חסר חומש תנם על קמ"ד הרי קע"ג וכהוא בציר חומשא לא דק: **ואי דציפורים.** דאמר לקמן יתירה על ירושלמית שתות מלבר: **מאתן ושבע הוין.** למאה עשרים תוספת לע' י"ד תוספת שהן חומש של ע' שניתוסף עליה חלק חמישי שמתחילה שהוא חלק ששי למדה הגדולה דהיינו שתות מלבר כלומר על החמשה הבילו ששי מן החוץ הרי תוספת ל"ד תנם על קע"ג הרי ר"ז ובתוספת של ג' הביצים חומשין(ג) לא דק שהרי מחשבון הראשון חסר חומש לא מג' אלא חומש לא נשאר אפילו חצי ביצה: **אייתי חלתא שדי עלייהו.** בסאה זו שהובאה לפניו היתה סאה ציפורית ותלתה שבשיטלו חלתה תעמוד על סאה ושיעור חלה אחד מכ"ד כדאמר בפרק חלון שבין ב' חצירות (לעיל פא.): **כמה הוין תמני.** שהן אחד מכ"ד בקל"ב ולא דק בחלתן של ט"ו ביצים הנותרין ועולה ליותר מחצי ביצה: **אייתי ועודות דר'.** שעיר ומצא לכל ב' ביצים של מדברית אחד ממ' בביצה כדאמר דהוי לפ' ביצים ביצה לק"ם ב' ביצים ולמ"ז הנותרין יותר מחצי ביצה: **אי הכי טפי הוי להו.** ממאתן ושיבסר ומשני כיון דלא הוי ביצה לא חשיב ליה. כך שמעתי בלשון אחד וקשיא לי בגוה דאי דייקת בה שפיר טפי מביצה הוי שהרי בועודות של מ"ז ביצים שלא חשבת יש יותר מחצי ביצה ובחלתן של ט"ו ביצים שלא חשבת יש יותר מחצי ביצה וגם למעלה בתוספת ציפורית על ירושלמית נשארו ב' חומשין שלא דקדקו כאן. ובלשון אחר שמעתי אלא אייתי ועודות של ר' שדי עלייהו ודל חלתן מהכא וכי פרכינן מאתן ושב הוו אייתי ועודות דר' אחת מכ' לכל ביצה שדי עלייהו דהוו למאתן י' ביעי הוו מאתן ושיבסר א"ה טפי להו ועודות דר' אחד מכ' לכל ביצה מז' ביצים וגם ב' חומשין שלא דקדקנו כאן ומשני כיון דלא הוי ביצה לא חשיב ליה: **שתות.** מלבר: **ושל ציפורים יתירה על ירושלמים שתות.** ירושלמית ושתות מלבר: תילתא דקמ"ד הוי מ"ח: **ואילו עודפא.** דציפורית על מדברית ס"ג דהא סאה ציפורית ר"ז כדאמרן לעיל ומדברית קמ"ד: **ואלא שליש ירושלמים.** קאמר: **שליש דידה כמה הוי נ"ח נכי תילתא.** דהא סאה ירושלמית קע"ג כדאמרינן לעיל: **קרוב לשליש דידה.** דשליש דידה ס"ט ועודפה ס"ג: **ושליש דידה.** דהוא ס"ט קרוב הוא למחצה מדברית דהוא ע"ב: **בועודות דרבי.** כי משערת לה בועודות דאשכח בה רבי לשיער בה מאתן ושיבסר והוי שליש דידהו ע"ב ושליש ביצה ויתירה על מחצה דמדברית שליש ביצה דמחצה דמדברית ע"ב:

כדי

וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין. אכולהו תנאי קאי כדמפרש בקונטרס לר"י בן ברוקה כדאית ליה דהיינו כביצה חסר רביע ולר"ש כביצה שלימה והא דאמר בכל דוכתא כביצה לטמא טומאת אוכלין היינו כרבי שמעון ולא כרבי יוחנן בן ברוקה: **קע"ג** הויא ר"ז הויא. אין החשבון מכוון כדפי' בקונט' ולא דק: **חלתא** כמה הוין תמני מאתן ותמיסר הוין. ר"ח גרים אלתן כמה הוין תשעה מאתן ושיתסר הוין וכן הוא אמת כדאמר בפ' חלון (לעיל דף פא.) דשיעור חלה א' מכ"ד וצריך ביצה לכ"ג ביצים ותשעה פעמים כ"ג הם ר"ז: **שליש** דידה כמה הוי שיתין נכי תרתי. לא דק דמעט חסר וכיון דלא חסר אלא מיעוט ביצה לא חייש ויש דגרס שיתין נכי תרתי ונכי פורתא: **נמצאת** שליש (א) ציפורי. בועודות ושליש דקתני בברייתא קאי אשליש ציפורי ואשליש ביצה: **יתירה** על מחצה של מדברית שליש ביצה. לפי שמונה שליש דציפורי ס"ט וס"ט ועודות ג' ביצים וט' ועודות ואם כן שליש ציפורי עם הועודות ע"ב ביצים ומחצה חסר ועוד כיון דלא הוי חצי ביצה קרי לה שליש אבל אי דייקת בה שפיר הוי יותר מחצי ביצה דהא סאה ציפורי הויא יתירה על ר"ז קרוב לב' חומשים ונמצא שליש שלה ס"ט ביצים וחצי חומש וכשתצטרף עם הועודות הוי יותר מע"ב ביצה ומחצה ואמר מהר"י דהך ברייתא קיימא אקבלת רב דימי דקאמר ושיער רבי מאתן ושיבסר ולא חשיב ועודות של ז' ביצים הואיל ואינו עולה לביצה ושליש ממאתן ושיבסר עולין שבעין ותרין ושליש ומה שמקשין שבכולה שמעתין חשיב ועודות של ציפורי ושל מדברית לא חשיב דהא ועודות איכא בכולהו דלא הוסיפו אלא שתות בירושלמית וכן בציפורי אור"י דבירושלים ובציפורי לא הוסיפו כי אם למנין ביצים של סאה מדברית והקדמונים שלפני רבי דקדקו בככר שאין בתוספת שלהן שתות מלומלמת כי ביצים מדבריות היו גסין יותר מאותן של יום התוספת והוסיפו על מדת ציפורית שהיתה מאתן וז' ביעין ושני חומשין חסר קימעא י' ביצים אחד מכ' לכל ביצה: **על** מחצה של מדברית שליש ביצה. מפרש מהר"י נמצא שליש של ציפורי מגלגו יתירה על שליש של מדברית מלבר שליש ביצה וקאי שליש דברייתא אתרוייהו אביצה ורבינא מפרש דברי רבי ירמיה ומפרש דה"ק רבי ירמיה נמצאת סאה ציפורית יתירה על של מדברית קרוב לשליש שלה פי' לשליש מדברית מלבר ושליש שלה פירוש ושליש של ציפורי מגלגו קרוב למחצה של מדברית וכעין זה מליצו בפרק בכל מערבין (לעיל דף לה:) אמר רבי ירמיה כשהיה עליה שרן כל בין השמשות ומפרש' לה רבה ורב יוסף:

שבעת

מסורת הש"ס

א) [תענית ו. סו: יבמות מו: קה: כתובות ו: לג: קידושין טו: גיטין כב. מו: טו. ב"ק עא. ב"מ ם: ע"ז ו: סנהדרין סו. שבועות לו. הוריות ג. ה: זבחים מב. מנחות סח: בכורות יד: יח. ל. חולין עט. תמורה ל: לג: נדה ח: נב:], ב) [דף פב:], ג) [ותוספתא מוסיפין של ג' הביצים רש"ש].

◆

תורה אור השלם

1. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:
במדבר טו כ

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נמצאת שליש של ציפורי בועודות וכו' ושליש:

◆

גליון הש"ס

גמ' ותנא דידן מ"ט לא תני. תמוה לי מהיכא פסיקא זה דלריב"ב שיעור ט"א ג' רביעי ביצה כיון שהוא חצי חצי דילמא באמת לריב"ב ט"א בכביצה כדדרשי' אוכל הנאכל בבת אחת אלא דבברייתא כר"ש דלדידיה דביצה הוא חצי חציה מש"ה נקט ליה בסדר החשבון דחצי חציה לטמאת טומאת אוכלין אבל מתני' חציה לבית המנוגע דקאי ריב"ב ור"ש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מש"ה לא מצי למנקט חצי חציה לטומאת אוכלין דלריב"ב אינו כן וצ"ע: יאיר עיני:

◆

רבינו חננאל

ואם יאכל תרומה או קדשים חייב שגרם להן טומאה. והאי דקתני חצי פרס, בעינן למהוי ליה רווחא למיכל דאי משלים סעודה דיליה בההיא סעודה דתרומה או קדשים קודם שיתאכלו האוכלין הטמאין במעיו חייב. תנא וחצי [חצי] חציה לטמא טומאת אוכלין. ואקשינן ותנא דידן מאי טעמא לא תני וחצי [חצי] חציה לטמא טומאת אוכלין. ופרקינן משום דלא שוו שיעורייהו להדדי, דאילו שיעור חציה בבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה שוין, ואילו בטומאת אוכלין ר' נתן (אר') ור' דוסא אומרים כביצה שאמרו כמוה וכקליפתה. וחכמים אומרים כמוה בלא קליפתה. והילכתא בפלוגתא לא קמיירי. ותניא כמה שיעור חצי פרס שתי ביצים חסר קימעא דברי ר' יהודה. ור' יוסי אומר שתי ביצים שוחקות, שיער רבי שתי ביצים ועוד. וכמה הוא ועוד [אחד] מעשרים בביצה. אמר רב חסדא זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים כביצה ומחצה שוחקות, הוא דהוי חצי פרס. ואמרינן מאן חכמים ר' יוחנן בן ברוקה הוא, דיהיב שיעורא דככר חצי קב דהוא בחשבון קמ"ד ביצים לסאה, דהיא הפת ששה קבין, מגיע לכל קב כ"ד ביצים, חצי קב י"ב ביצים, והוא שיעור הככר קודם שיפרש רב חסדא. צא מהן מחצה לחנווני, חצי ככר שהן ו' ביצים לבית המנוגע, וחצי חציה שהן ג' ביצים לפסול את הגויה. וחצי חצי חציה שהיא ביצה ומחצה לטמא טומאת אוכלין. פשיטא דר' יוחנן בן ברוקה היא. ושנינן אין מיהו שוחקות אתא רב חסדא לאשמעינן דלא תנן. מאי שוחקות עודפות כמעט. כי אתא רב דימי אמר שיגר לו בוניום לר' מודיא קונדיסא דמן ניפא. דהוי סאה, ושיעו(ר)רה רבי רי"ז ביצים. ואקשינן, הא סאה דשיעו(ר)רא רבי רי"ז ביעי דהיכא, אי סאה מדברית, קמ"ד ביעי היא, דהיא ו' קבין, כל קב כ"ד ביצה הרי קמ"ד ביעי. אי סאה ירושלמית דעודפת על של מדברית

רבינו חננאל (המשך)

חומשא. של מדברית דהיא כ"ט ביעי פחות חומש ביצה, (כ"ד) [כ"ט] מוספת על קמ"ד הוויין להו קע"ג ביעי. אי סאה דציפורי ר"ז ביצים הוויין. ואמרינן לעולם סאה ששיער רבי רי"ז ביצים, סאה דציפורי היא. והאי דאמרת ר"ז (סאה) ביצים בתר דאפיקו חלתן. וכי שיער רבי רי"ז בהדי חלתן. ואתינן למיחזי חלת סאה של ציפורי כמה ביעי הוויין. ומדתנן במתני' שיעור חלה אחד מכ"ד, נמצאו שהורמה חלה מזו הסאה ט' ביצים. ודחינן אכתי (רי"ז) [רט"ז](א) ביעי הוויין, ור' שיער רי"ז. ושבקינן להני חושבני לכולהו ואמרינן אלא אייתי ועוד דר' ושדי עלייהו. כלומר, של צפורי הויא ר"ז ביצים שוחקות, שהן כל ביצה וביצה ועוד עציבות. וכי שיער רבי רי"ז ביצין עציבות שיער. לפיכך אייתי ועוד שהוא חלק אחד מעשרים בביצה שא' ר', ושדי אהני ר"ז ביעי (פי') [דהיינו] ר"ז עדוויים. [ופרכינן א"ה הוי"ל טפין]. ופרקינן כיון דלא הוויין ביצה לא חשיב להו. ת"ר סאה ירושלמית עודפת על של מדברית שתות. ושל ציפורי עודפת על של ירושלמית שתות. נמצאת ציפורי עודפת על מדברית שליש. שהוא מחצה. האי שליש דהיכא אי דמדברית טפי הוא, שליש דמדברית מ"ח הוא, כי שדית לו אקמ"ד הוויין קצ"ב, (ב)ואנן קע"ג ביעי הוא דאמרי' בסאה ירושלמית. ואי בשל ציפורית אכתי בצרן להו. א"ר ירמיה הכי קאמר נמצאת סאה של ציפורי עודפת על של מדברית קרוב לשליש שלה כו'. ודחי לה רבינא מידי קרוב קתני, אלא הכי קאמר נמצאת סאה של ציפורי יתר על מחצה של מדברית ועוד דר' שליש ביצה. פי' סאה ציפורית בתר דשדית עלה ועוד דר' הויא רי"ז ביעי. שלישה הוויין ע"ב ביעי, ושליש ביצה ומחצה של מדברית, דהיא קמ"ד ביעי חציה ע"ב ביעי. אישתכח שליש של ציפורי עודף על מחצה דמדברית שליש ביצה. ת"ר סאה ירושלמית עודפת על של מדברית שתות כו'. פי' סאה מדברית הוויא לה קמ"ד ביצים, שתותיהן הוויין כ"ט ביעי. קמ"ד וכ"ט ביעי קע"ג. נמצאת סאה ירושלמי שהיא קע"ג ביצים עודפת על סאה מדברית שתותא מלבר, עוד שתות ק"ע הוא לי"ד. כשתוסיף לי"ד על קע"ג הוויין רי"ז ביצים נמצאת עוד של ציפורי עודפת על של ירושלמית שתות מלבר, ונשאר שתות, שליש ביצים שלא נחשב. אלא כיון שאין בשתותיהן שיעור ביצה לא חשיב להו כדאמרן לעילא. וראינו לרבותינו הגאונים זצ"ל פירוש זולתי זה הפירוש אבל זהו קבלה ומסורות בידינו. ירושלמי מונו לחול אבל לא לשבת דברי ר' מאיר כו'. ר' מאיר סבר בחול דלית (ביה) [ליה](ג) בשש לאכול בו, אכיל פיתא צבחר, בשבת דאית ליה מטעמי', אכיל פיתא סגין. ר' יהודה סבר בחול דלית ליה מה לוכל אוכל [פיתא] סגין, בשבת דאית ליה מה לאכול אכיל פיתא צבחר. איתא חמי ר' יוחנן בן ברוקה אמר, הן עביד עיגולא תריסר ביעי, והדין עבוד עיגולא תמני ביעי, והוא ר' שמעון ותני כן קרובין דבריהם להיות שוין. רב הונא א' צא מהן שליש ליציאה. ת"ר ראשית עריסותיכם

עין משפט נר מצוה

ט א ב ג מיי' פ"ד מה' טומאת אוכלין הל' א:
י ד מיי' פ"ו מהלכות בכורים הלכה טו סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סי' שכד סעיף א:

א) כצ"ל וכ"כ התוס' נשמט כד"ה חלתא. ב) אולי צ"ל ואנן רי"ז ביעי הוא דאמרינן בסאה של ציפורית כצ"ל. ג) בשש הוא לפמן וכמ"ש בערוך ערך בשש ופירושו פשוט.